

Actitudes Lingüísticas dos Alumnos de E.X.B. Reflexións Pedagóxico-Didácticas

Xulia Fernández Fernández
Profesora de E.X.B. do
Colexio Público “Rosalía de Castro” (Lugo)

1- INTRODUCCIÓN

Cando pasaron quince anos desde que se aprobou a Constitución Española na que se expresa a **necesidade de protexe-la riqueza das modalidades lingüísticas de España** (Art. 3.3), doce anos da aprobación do Estatuto de Autonomía de Galicia no que se di explicitamente que **a lingua propia de Galicia é o galego** (Art. 5.1) e que **os poderes públicos potenciarán o emprego do galego en tódolos planos da vida pública, cultural e informativa** (Art.5.3), e van dez anos coa **Lei de Normalización Lingüística**, cómpre xa desvencellarse de actitudes diglósicas; entendemos por diglosia o que Ch. A. Ferguson expón no seu artigo onde define este concepto: “A diglosia é o uso discriminado de dúas variedades de mesma lingua.... En tódolos casos a situación é paralela: unha variedade popular, a baixa (B) e outra sobreimpostada, culta, adquirida polas elites mediante procesos de escolarización, a alta (A)” (Ferguson, 1959). Poucos anos máis tarde John A. Gumperz (1961, 1962, 1964a,...) indicaba a necesidade de amplia-lo concepto de diglosia e suxire a súa existencia en sociedades que empregan diferentes dialectos e rexistros, pero diferenciados funcionalmente. Joshua A. Fishman uniuse a estas suxerencias en 1964. Esta mesma idea é defendida en termos parecidos por Silva-Corvalán (*Sociolingüística: teoría y análisis*, 1989, 178): “Se os dominios de uso de cada unha das linguas están claramente delimitados, por exemplo se a lingua A se usa na casa e a B se usa en tódolos demais dominios (escola, traballo, en tódolos lugares públicos, etc.), encontrámonos cunha situación **diglósica**”. Sen embargo, esta autora non menciona o caso de Galicia como situación de diglosia, aínda que inclúe o galego como exemplo de convivencia con outras linguas: “As situacións de **bilingüismo** ou multilingüismo estable, en que as dúas linguas existiron paralelamente durante moito tempo e ningunha parece estar en vías de caer en desuso, son comúns.[...] Damos a continuación unha lista de países cos nomes de dúas ou mais linguas que se falan neles:

España: castelán, catalán, galego e vasco (Silva-Corvalán, 1989:177).

Son varios autores os que consideran que a situación lingüística de Galicia é diglósica (Alonso Montero, 1973, Manuel Portas, 1991 e mesmo no DCB de Educación Primaria da Xunta de Galicia). Nós pensamos que estamos asistindo a un cambio na valoración social da lingua galega, e que mesmo se dan situacións nas que o castelán pasa a ocupa-lo rol de lingua B, é dicir, de situacións informais; por exemplo, é o caso de moitos políticos que fan uso da lingua galega no Parlamento, na televisión, nos mítíns,... mentres que o castelán queda relegado ós usos coloquiais e para as relacións familiares; a este emprego do idioma galego deu en chamarse ultimamente de *usos rituais*.

Malia o cambio experimentado, pensamos que seguen existindo situacións diglósicas e usos discriminados da nosa lingua; entendemos que fai uso discriminado do galego quen, coñecendo as dúas linguas, emprega o castelán (lingua A) para situacións formais (falar co médico, co profesor, cunha persoa descoñecida,...) e o galego (lingua B), para as relacións familiares ou máis coloquiais. Cómpre matizar que a situación sociolingüística da Galicia de hoxe é complexa, e, polo tanto, difícil de encadrar nun só modelo.

2- ACTITUDES LINGÜÍSTICAS

En primeiro lugar, se queremos falar de **actitudes**, debemos aclarar brevemente o que entendemos por este termo. O dicionario de Mª Moliner defíneo como “Maneira de estar alguén disposto a comportarse ou obrar”. Aquí imos entender por actitudes lingüísticas a **valoración afectiva positiva ou negativa do idioma galego e do seu uso**¹, que supoñen, á súa vez, opinións e crenzas sobre o mesmo e que orientan a conductas lingüísticas sobre o uso -ou non- da nosa lingua como vehículo de comunicación. López Morales (*Sociolingüística*, 1989: 241) di que as actitudes son factores esenciais nos procesos de cambio lingüístico.

No Deseño Curricular Base de Educación Primaria da Xunta de Galicia inclúense as actitudes no currículo dentro de cada Bloque de Contidos. É, polo tanto, un aspecto de atención obrigada dentro do ensino.

3- ÁMBITO DO TRABALLO

Este traballo recolle o resultado dunha investigación levada a cabo con alumnos de EXB ós que se lles presentou un cuestionario co que se pretende detectar cales son as súas actitudes lingüísticas de cara ó galego, e no que se incluíron, asemade, algunhas cuestións sobre crenzas, comportamentos diglósicos, opinións e outros aspectos estudados pola Socioloxía da linguaxe.

Neste artigo pretendemos dar a coñecer eses resultado, facer consideracións sobre os mesmos e obter algunhas conclusións que nos axuden a coñece-lo grao de normalización do galego, e, ó

---

¹ O espazo dedicado a este artigo non nos permite facer aquí un estudio máis amplo sobre as actitudes, non obstante remitimos ó lector interesado á seguinte bibliografía: Ajzen, I., Fishbein, M. (1980), Cooper, J. L. e Fishman, J. A. (1974), Garner, R. C. (1982), Lambert, W. e Ticker, G. R. (1972), Rojo, G. (1979), Siguán, M. e Mackey, W. (1989).

mesmo tempo, valora-las causas dos usos discriminados -oral fronte ó escrito, uso coloquial fronte ó formal- que se fan da nosa lingua; queremos tamén reflexionar sobre a metodoloxía utilizada no proceso ensino-aprendizaxe.

No cuestionario incluimos máis de oitenta preguntas; unha parte referida ó lugar de nacemento dos alumnos e dos seus pais, residencia actual, profesión e idade destes, lingua materna dos alumnos, e modo de adquisición da segunda lingua, se fose o caso; logo, unha serie de preguntas alusivas ós distintos usos que fan da lingua galega os informantes e os seus familiares en distintas situacións comunicativas.

A enquisa foi aplicada a case 1200 alumnos de vintecinco centros de EXB da provincia de Lugo espallados por toda a súa xeografía, coidando que estivesen representadas tódalas zonas, rural e urbana, da mariña e da montaña, do norte e do sur, oriental e occidental. A recollida de datos fíxose durante os meses de abril, maio e xuño de 1992 en grupos de alumnos de 5º e 8º, de colexios públicos e privados.

Para a realización da proba desprazouse a persoa encargada de facer este traballo a tódolos centros, aplicándoa sempre directamente ós grupos seleccionados.

Aquí queremos expoñer como se manifestan estas alumnas e alumnos e cales son as súas opinións dos comportamentos lingüísticos dos seus familiares nos casos de emprego das dúas linguas. Como é obvio, neste artigo é imposible tratar tódalas posibilidades combinatorias, polo tanto imos limitarnos a da-los resultados xerais ademais de ter en conta a distinción colexio público / privado.

4- TÁBOAS DE RESULTADOS

TÁBOA 1

Lugar de nacemento	% total	% públ. (699)	% priv. (426)
1) Cidade	48.85	41.06	61.74
2) Vila grande	15.63	11.30	22.54
3) Vila pequena	8.17	10.44	4.46
4) aldea	18.65	28.18	3.05
5) Fóra de Galicia	8.70	9.01	8.22

A primeira observación que cómpre facer é que hai unha porcentaxe elevada de alumnos nados na cidade, mais debemos aclarar que fixémo-la escolla intencionada por crer que é aquí onde a nosa lingua ten usos máis discriminados. As porcentaxes restantes están distribuídas bastante equitativamente entre vila, aldea ou fóra de Galicia. Observamos así mesmo que a poboación

informante dos centros privados naceu maioritariamente na cidade (61.74%), lóxico se temos en conta que estes centros están situados en zonas predominantemente urbanas. Doutra banda, debemos matizar tamén que non se aplicou ningunha proba en escolas rurais, o que non quere dicir que esta poboación escolar non fose incluída; unha boa parte dos centros seleccionados teñen alumnos transportados de procedencia rural (ver táboa 1) co que este tipo de informantes pensamos que está suficientemente representado.

TABOA 2

Língua materna	% total	% públ. (704)	% priv. (425)
1) Galego	22.83	31.95	7.76
2) Galego e castelán	38.05	38.78	36.71
3) Castelán	38.23	28.41	54.59
4) Outras	0.80		
Aprendiches a ler			
1) En galego	3.84	5.29	1.43
2) En galego e castelán	31.54	29.04	35.71
3) En castelán	63.84	64.52	62.6

Entendemos por lingua materna a primeira lingua dos alumnos e así se lles aclarou a tódolos grupos no momento de aplica-la enquisa para evitar ambigüidades.

Desde o punto de vista pedagógico-didáctico cremos que son estes datos interesantes:

Vexamos en primeiro lugar a correspondencia que hai entre alumnos que teñen como primeira lingua o galego e os que recibiron nela o primeiro ensino: mentres que case un 23% a teñen como lingua L1, non chega ó 4% os que aprenderon a ler na nosa lingua. Este dato lévanos a pensar que lles estamos negando un dereito: “Os nenos teñen dereito a recibi-lo primeiro ensino na lingua materna” (Lei de Normalización Lingüística, art. 13.1). Xa na Lei Xeral de Educación de 1970 atopamos de forma explícita esta normativa: “A educación preescolar comprenderá xogos, actividades de linguaxe, incluída, no seu caso, a **lingua nativa**” (artigo 17), á parte doutros documentos lexislativos vixentes, (Decreto 135/83 polo que se desenvolve a Lei de Normalización Lingüística que no seu artigo 2º, 2 di: “No nivel de Preescolar e no ciclo inicial de Educación Xeral Básica os Profesores usarán na clase a lingua materna predominante entre os alumnos...”).

TÁBOA 3

Cualifica a capacidade que cres ter en galego			
Para falalo	% total	% públ. (675)	% priv. (419)
1) Ningunha	2.83	3.11	2.39
2) Pouca	21.00	20.59	21.48
3) Bastante	59.63	58.81	61.10
4) Moita	16.35	17.33	14.80
Para escribilo			
1) Ningunha	2.77	2.87	2.62
2) Pouca	27.03	26.09	28.57
3) Bastante	57.10	57.47	56.43
4) Moita	13.10	13.57	12.38
Para entendelo			
1) Ningunha	2.98	4.42	0.72
2) Pouca	13.95	16.46	10.55
3) Bastante	45.77	45.27	46.41
4) Moita	37.30	33.84	42.82

A case totalidade dos informantes estima que ten algunha capacidade nos tres aspectos da lingua e cerca dos catro quintos consideran ter bastante ou moita capacidade. Non hai maiores diferencias entre colexios públicos e privados, pero o trazo máis salientable é a capacidade que cren ter para comprendela lingua:

-**moita** o 37.30% fronte ó 13.10% para escribila ou un 16.35% para falala.

Efectivamente, a meirande parte das alumnas e alumnos non amosan dificultades de comprensión, -máis do 80% cre ter bastante ou moita capacidade- pero si de expresión (oral e escrita); ó redor dun 30% considera ter pouca ou ningunha capacidade para escribir e sobre un 24% móstrase igualmente sen ningunha ou con pouca capacidade para fala-la lingua galega, é dicir, teñen competencia pasiva. Cómpre, pois, desévolver esas capacidades e convertelas en activas. Non é doado acadalo dominio dunha lingua, e máis se non se fala no seu entorno familiar. A situación é complexa e non posuímos, obviamente, fórmulas máxicas, mais podemos enumerar algunhas posibles causas por que non falan en galego os nosos nenos e nenas: ¿por problemas fonéticos?, ¿por carencias léxicas?, ¿por dificultades na estrutura da lingua? ou, simplemente, ¿por prexuízos sociais?.

Cremos que a competencia lingüística do alumnado -e de todo individuo- vén determinada por múltiples variables: socioeconómicas, culturais, ideolóxicas,... e que á súa vez está determinada por diferentes contextos familiares, escolares e sociais.

A escola terá que consolidar hábitos que non veñen adquiridos, reflexionar sobre a lingua, primando sobre todo a fonética e o léxico, ó mesmo tempo que dará prioridade á lingua oral sobre a escrita. A falta de léxico axeitado a cada situación comunicativa é unha eiva que debe remedia-lo profesor de lingua, botando man de todo tipo de recursos. A lectura dos clásicos galegos sempre será unha ferramenta axeitada para contrarrestar este problema, á parte doutras múltiples estratexias que serven para mellora-la competencia comunicativa do alumnado, (traballo de campos léxicos, campos asociativos, recollida de refráns, memorización de textos dramáticos, letras de cancións,...) para conseguir así maior fluidez oral, máis dispoñibilidade léxica, e unha sintaxe e morfoloxía axeitadas ás necesidades de cada situación.

TÁBOA 4

¿Qué lingua falas habitualmente?	% total	% públ. (702)	% priv. (427)
1) Só galego	8.14	12.11	1.64
2) Máis galego que castelán	25.04	33.76	10.77
3) Máis castelán que galego	48.05	39.89	61.59
4) Só castelán	18.76	14.25	26.00

A táboa 4 amósanos unhas respostas que se poden aproximar bastante á realidade sociolingüística galega, segundo se deduce de numerosos traballos feitos neste eido².

Se consideramos que un 22.83% teñen como lingua materna o galego (ver táboa 2) e que un 38.05% aprenderon a falar en galego e castelán, a situación actual non é favorable á nosa lingua, xa que logo, non a falan tódolos que a teñen como L1; non chega ó 35% os que a empregan exclusiva ou maioritariamente, mentres que sobe do 65% os que fan uso da outra opción. Nun próximo traballo veremos máis amplamente que tipo de alumnado abandona a primeira lingua segundo tipo de hábitat, o sexo, a idade, etc.

² Henrique Monteagudo e outros, (1986): *Aspectos sociolingüísticos do bilingüismo en Galicia*, Rubal Rodríguez e Rodríguez Neira (1987): *O galego no ensino público non universitario*, e Rubal Rodríguez (1992): *Aproximación á situación da lingua no ensino non universitario*.

TÁBOA 5

¿Ve-la TVG?	% total	% públ. (701)	% priv. (426)
1) Nunca	5.59	5.85	5.16
2) Un día á semana	16.49	13.98	20.66
3) De 2 a 5 días	27.04	25.25	30.05
4) Tódolos días	50.80	54.78	44.13
¿Cantas horas á semana?			
1) Ningunha	8.61	8.97	8.02
2) De 1 a 5 horas	67.44	65.42	70.99
3) De 5 a 10	15.33	15.81	14.62
4) Máis de 10	8.61	9.97	6.37
Preferencias nas lecturas			
1) Só galego	8.16	11.95	1.89
2) Máis galego que castelán	15.96	18.78	11.32
3) Máis castelán que galego	48.05	44.10	54.72
4) Só castelán	27.75	25.04	32.08
¿Onde pensas que aprendes mellor galego?			
1) Na casa	8.07	7.68	8.37
2) Na escola	70.83	70.13	71.93
3) Oíndo a RTVG	4.26	4.69	3.54
4) Lendo	16.84	17.50	15.80

A táboa 5 preséntanos uns datos desde o punto de vista escolar bastante significativos e dos que cómpre tirar proveito:

- 1) valoración positiva da escola como lugar para aprende-la lingua (70.83%),
- 2) porcentaxe considerable dos que cren que a lectura é un medio importante para a aprendizaxe da lingua (16.84%), e
- 3) a grande afección pola TVG. Debemos subliñar, sen embargo, á baixa valoración que fan da RTVG como medio para o coñecemento de lingua (4.26%) que, como vemos, non está en relación co interese que amosan por vela (máis do 95% alomenos un día á semana).

Non obstante, estes datos constatan outra realidade: a baixa porcentaxe de alumnado que prefere as lecturas en galego. Será un bo labor do profesor seleccionar lecturas axeitadas ós intereses dos rapaces e deixarlles ó mesmo tempo certa liberdade na súa elección. Achega-los nenos ós

escritores e esperta-la fantasía recreando ou interpretando algunhas obras pode levarlos á afección pola lectura en galego.

TÁBOA 6

Datos do pai			
Lugar de nacemento	% total	% públ. (683)	% priv. (419)
1) Cidade	24.66	19.91	32.46
2) Vila	22.30	18.89	27.92
3) Aldea	53.04	61.20	39.62
Residencia			
1) Cidade	50.41	41.43	65.14
2) Vila	22.93	20.50	26.92
3) Aldea	26.66	38.07	7.92
Lingua habitual			
1) Só galego	24.39	33.38	9.59
2) Máis galego que castelán	34.27	35.70	31.39
3) Máis castelán que galego	26.65	19.53	38.37
4) Só castelán	14.69	11.37	20.14

Con que botemos unha ollada a táboa 6 decatámonos de contado dun fenómeno: na actualidade residen na cidade o 50.41% dos pais e naceron nela só o 24.66%. Se, segundo se ter constatado³, se asocia o uso da lingua galega ó medio rural e o uso do idioma castelán ó medio urbano, velaí unha das causas do proceso de desgaleguización que estamos observando nos últimos anos. Con todo, debemos confesar que somos optimistas con respecto ó futuro da nosa lingua, xa que esta xeración é a primeira alfabetizada en lingua galega, e parece razoable que a xente nova faga uso dela en calquera situación comunicativa. O mesmo tempo, temos que amosar unha certa perplexidade: maniféstase unha valoración social alta, grande capacidade na comprensión da lingua mais diminúe o número de falantes, tanto máis canto as xeracións son máis novas⁴.

³ Véxase Rubal Rodríguez, X. e Rodríguez Neira, M. Op. cit., páx. 42.

⁴ Non incluímos a táboa cos datos da nai por coincidiren os perfís cos do pai e non supoñemos de interese facer outra valoración.

TÁBOA 7

Datos dos avós			
Avós paternos. Lingua habitual	% total	% públ. (669)	% priv. (399)
1) Galego	58.56	63.68	49.87
2) Castelán	12.25	8.07	19.30
3) As dúas	28.91	27.80	30.83
Avós maternos. Lingua habitual			
1) Galego	55.33	60.82	46.04
2) Castelán	13.93	12.08	17.08
3) As dúas	30.54	27.10	36.39

A táboa 7 amosa claramente outra das constantes da nosa realidade sociolingüística: a perda de falantes de galego en xeracións sucesivas (ver táboas 4 e 6).

É unha situación que nos preocupa, mais pensamos que a recuperación de falantes pode ser tan rápida como foi a perda; aínda que os datos actuais non son alentadores, cremos que, pola valoración afectiva positiva que manifesta o alumnado, podemos estar a piques de inicia-lo retorno; así e todo, somos conscientes de que as linguas non se moven por parámetro matemáticos e que é impredecible o que pode ocorrer.

TÁBOA 8

ACTITUDES			
Segundo a túa opinión, ámbito máis adecuado para o uso do galego:	% total	% públ. (689)	% priv. (415)
1) Ningún	5.88	4.93	7.47
2) Familiar e coloquial	39.91	38.03	43.13
3) Cultural e científico	9.23	9.29	9.16
4) Todos	44.89	47.61	40.24
¿Qué grao de dominio e corrección cres ter no uso do galego?:			
1) Moi alto	5.81	5.47	6.40
2) Alto	29.34	30.22	27.96
3) Medio	56.17	54.68	58.53
4) Baixo	6.35	6.76	5.69
5) Moi baixo	2.33	2.88	1.42

Se tiveses que elixir entre estas opcións, ¿por cal te inclinarias?:			
1) Galego e castelán	49.91	52.66	45.52
2) Galego e inglés	15.98	17.27	13.92
3) Castelán e inglés	34.02	29.93	40.57
Na túa casa opinan que estudar galego é:			
1) Innecesario	4.84	3.84	4.28
2) Pouco necesario	30.67	28.02	34.92
3) Moi necesario	65.24	67.99	60.81
Na túa opinión, no mundo actual saber galego é:			
1) Innecesario	5.49	5.41	5.63
2) Pouco necesario	43.36	40.26	48.36
3) Moi necesario	50.88	54.34	45.31

Aínda que a táboa 8 contén en parte un cuestionario sobre actitudes lingüísticas, sabemos que non é este o único procedemento para detectalas; noutras táboas damos resultados sobre o interese que amosan pola lectura de libros galegos, o uso que fan da nosa lingua en distintas situacións comunicativas, a capacidade que confesan ter, a simpatía que amosan por oíla,...

Con pouco que observémo-los datos constatamos unha vez máis que o alumnado -e a través del a opinión da súa familia- valora a lingua galega positivamente:

- case un 45% considera que o galego é adecuado como lingua de comunicación en tódolos contextos e situacións, e
- menos dun 6% pensa que non serve para ningunha situación comunicativa.

Entre as dúas posturas hai situacións intermedias: cerca dun 40% resérva para uso familiar e coloquial e outra porcentaxe baixa do alumnado pensa que é máis adecuado para un uso cultural e científico.

En canto ó dominio que cren ter no uso desta lingua vemos que tamén é valorado este punto favorablemente:

- só un 2.33% manifesta que a súa competencia é moi baixa, - o 6.35% baixa, e
- sobe do 80% os que consideran ter un dominio medio ou alto.

Non teñen relevancia as diferencias entre centros públicos e privados.

Entre as posibilidades presentadas para elixir dúas linguas comprobamos que a maioritaria é **galego e castelán** (50%) fronte a opcións como castelán e inglés (34%) que, en principio,

sabemos que socialmente está mellor considerada. Tanto os informantes, como as súas familias (segundo a opinión daqueles) estiman que o galego é moi necesario. Quizabes haxa que salientar aquí a diferenza marcada entre c. públicos e privados; na opinión dos rapaces un 54.34% dos de ensino público considéranlo moi necesario fronte ó 45.31% no privado.

TÁBOA 9/1

QUE LINGUA FALAS OU FALAN			
Ti con túa nai:	% total	% públ. (698)	% priv. (422)
1) Sempre galego	23.73	33.67	7.35
2) Máis galego que castelán	13.92	15.19	11.85
3) Máis castelán que galego	30.69	25.50	39.34
4) Sempre castelán	31.67	25.64	41.47
Ti con teu pai:			
1) Sempre galego	25.07	36.20	6.92
2) Máis galego que castelán	15.84	17.96	12.41
3) Máis castelán que galego	29.05	24.20	36.99
4) Sempre castelán	30.05	21.61	43.68
Ti cos teus irmáns:			
1) Sempre galego	21.53	31.53	4.49
2) Máis galego que castelán	11.70	14.61	6.74
3) Máis castelán que galego	18.22	16.42	21.35
4) Sempre castelán	48.55	37.44	67.42
Ti cos teus avós paternos:			
1) Sempre galego	38.03	48.98	20.00
2) Máis galego que castelán	18.77	18.21	19.74
3) Máis castelán que galego	16.72	13.81	21.56
4) Sempre castelán	26.49	19.00	38.70
Ti cos teus avós maternos:			
1) Sempre galego	34.29	43.25	19.54
2) Máis galego que castelán	19.77	20.40	18.78
3) Máis castelán que galego	19.10	14.42	26.90
4) Sempre castelán	26.84	21.93	34.77

O primeiro dato que cómpre salientar na táboa 9/1 é a maioría de falantes que se expresa en castelán con súa nai:

- un 62% entre uso exclusivo ou maioritario, fronte a un 37% que o fan exclusiva ou maioritariamente en galego.

Cabe destacar así mesmo a diferenza entre centros públicos e privados:

- o 33.67% dos informantes de c. públicos manifesta empregar sempre o galego con súa nai, mentres que nos c. privados o fai o 7.35%.
- o 25.64% do alumnado de c. públicos emprega exclusivamente o castelán fronte ó 41.47% dos do ensino privado.

Consideramos este dato relevante porque a lingua empregada coa nai é normalmente a lingua de instalación.

Polo que respecta ó uso do galego co pai non hai diferenzas significativas. O resultado é moi distinto cos irmáns:

- exprésanse sempre en castelán o 48.55% fronte ó 31.67% que o fai con súa nai.

¿Cal é a causa deste fenómeno?. Portas (1991, 25) di: “Partindo dun principio básico na teoría da comunicación, podemos dicir que o normal -e económico- é que os individuos que viven nunha mesma sociedade utilicen para se relacionar entre si o mesmo código lingüístico, isto é, que usen a mesma lingua”. Se o **lóxico** é emprega-la mesma lingua entre individuos dunha sociedade, ¿que dicir entre individuos dunha mesma familia?. Deixámo-lo comentario ó xuízo do lector.

TÁBOA 9/2

Ti cos teus profesores de CC. Naturais:	% total	% públ. (680)	% priv. (418)
1) Sempre galego	7.10	9.41	3.55
2) Máis galego que castelán	7.92	10.44	3.83
3) Máis castelán que galego	15.29	16.62	13.16
4) Sempre castelán	69.70	63.53	79.67
Ti cos teus profesores de Galego e CC. Sociais:			
1) Sempre galego	65.80	68.54	61.27
2) Máis galego que castelán	21.80	68.54	22.77
3) Máis castelán que galego	7.86	6.78	9.62
4) Sempre castelán	5.00	4.18	6.34

Ti cos teus profesores fóra da clase:			
1) Sempre galego	11.74	17.71	1.92
2) Máis galego que castelán	9.39	13.50	2.64
3) Máis castelán que galego	21.60	21.34	22.30
4) Sempre castelán	57.18	47.46	73.14

A lingua vehicular dentro do recinto escolar segue a se-lo castelán, coa excepción das materias que, por cumprimento da lexislación vixente, se imparten en galego.

As mentalidades e as actitudes non se cambian con decretos, os hábitos lingüísticos, tampouco. Recoñecemos que o proceso pode ser lento pero temos que fuxir en todo momento de crear fobias e filias entre defensores e detractores dunha ou doutra opción lingüística. ¿Acaso no subconsciente permanece a relación lingua galega= lingua coloquial / lingua castelá= lingua formal?.

Quizais sexa necesario artellar a nivel institucional unha campaña de información ó profesorado mediante charlas dirixidas por persoas expertas en sociolingüística, impartidas nos propios centros. Paralelamente debería desenvolverse unha campaña de aceptación social da lingua galega como medio vehicular do ensino en tódolos niveis educativos.

TÁBOA 9/3

Ti cos teus compañeiros do colexio:	% total	% públ. (693)	% priv. (424)
1) Sempre galego	14.49	22.22	1.89
2) Máis galego que castelán	11.45	17.03	2.36
3) Máis castelán que galego	25.31	25.11	25.71
4) Sempre castelán	48.66	35.50	70.05
Ti cos teus amigos de fóra do colexio:			
1) Sempre galego	14.32	20.09	4.95
2) Máis galego que castelán	11.55	15.90	4.48
3) Máis castelán que galego	21.93	23.41	19.58
4) Sempre castelán	52.10	40.46	70.99
Ti cos teus veciños:			
1) Sempre galego	23.57	34.24	5.95
2) Máis galego que castelán	12.10	13.67	9.52
3) Máis castelán que galego	20.61	19.57	22.38
4) Sempre castelán	43.73	32.52	62.14

Ti para escribir unha carta:			
1) Sempre galego	7.23	10.52	1.88
2) Máis galego que castelán	4.82	6.63	1.88
3) Máis castelán que galego	14.36	15.42	12.68
4) Sempre castelán	73.51	67.29	83.57

A pouco que reparemos nas táboas 9/1, 9/2 e 9/3 decatámonos que o uso que fan os escolares da lingua galega varía segundo a xeración dos interlocutores:

- cos avós, uso exclusivo ou maioritariamente galego, ó redor do 55%,
- cos pais, un 40% aproximadamente,
- cos irmáns, sobre o 30% e
- cos compañeiros do colexio ou fóra del, un 25%

Como vemos non son relevantes as diferencias na lingua de comunicación entre compañeiros do colexio ou amigos fóra del; por contra, debemos salientar que hai porcentaxes considerables que distancian os resultados nos centros públicos entre os que din emprega-la lingua galega cos compañeiros (22.22%) e os que manifestan emprega-la cos veciños (34.24%). Quixeramos busca-las causas deste feito, que nos parece relevante⁵. Doutra banda, constatamos unha realidade máis:

- só un 7.22% do alumnado confesa emprega-la nosa lingua para escribir unha carta.

Tendo en conta que practicamente toda a poboación informante manifesta ter un certo dominio na lingua galega, parécenos que algo non está funcionando; segue considerándose o galego para uso oral, esquecendo que tamén posuímos un código escrito, xa que tódolos alumnos en EXB están alfabetizados en galego e polo tanto cómpre preguntarse por que se discrimina no seu uso.

⁵ Estamos a preparar un traballo máis amplo cos datos de que dispoñemos sobre opinións e crenzas do alumnado con respecto á lingua galega.

TÁBOA 9/4

Túa nai contigo:	% total	% públ. (691)	% priv. (413)
1) Sempre galego	30.95	41.68	13.08
2) Máis galego que castelán	16.65	17.08	15.98
3) Máis castelán que galego	22.44	18.38	29.30
4) Sempre castelán	29.95	22.87	41.65
Túa nai cos veciños:			
1) Sempre galego	31.44	41.91	13.91
2) Máis galego que castelán	19.19	19.36	18.94
3) Máis castelán que galego	17.75	15.90	20.86
4) Sempre castelán	31.62	22.83	46.28
Túa nai no comercio:			
1) Sempre galego	13.01	17.25	5.80
2) Máis galego que castelán	16.92	20.32	11.35
3) Máis castelán que galego	23.48	21.93	26.09
4) Sempre castelán	46.59	40.50	46.28
Túa nai cos teus profesores:			
1) Sempre galego	14.38	20.98	3.46
2) Máis galego que castelán	12.62	16.20	6.67
3) Máis castelán que galego	22.54	24.40	19.51
4) Sempre castelán	50.46	38.39	70.37
Túa nai no médico:			
1) Sempre galego	12.74	18.38	3.37
2) Máis galego que castelán	12.29	16.06	6.02
3) Máis castelán que galego	18.79	18.23	70.84
4) Sempre castelán	56.19	47.32	70.84

Segundo os datos da táboa 9/4, as nais dos informantes empregan o mesmo código lingüístico cos veciños e cos fillos. Hai unha coincidencia case total nos colexios públicos.

Pola contra, varían sensiblemente as porcentaxes cando son outros os interlocutores.

Se seguimos tomando como referencia os colexios públicos, por ser neles onde se manifestan máis claramente que a lingua galega está reservada para determinados usos, segundo os datos o 41% de nais que falan galego cos fillos só o 18% o emprega cando fala co médico, pasando por porcentaxes similares cos profesores ou no comercio.

Creemos que a normalización do galego debe comezar por aí, unha concienciación da familia e da sociedade en xeral.

A TÁBOA 9/5

Teu pai contigo:	% total	% públ. (681)	% priv. (413)
1) Sempre galego	32.79	44.35	13.80
2) Máis galego que castelán	18.81	19.97	16.95
3) Máis castelán que galego	21.28	16.74	28.81
4) Sempre castelán	27.12	18.94	40.44
Teus pais entre si:			
1) Sempre galego	39.02	49.48	21.62
2) Máis galego que castelán	19.18	19.08	19.41
3) Máis castelán que galego	15.66	12.07	21.62
4) Sempre castelán	26.04	19.23	37.35
Teu pai cos seus pais:			
1) Sempre galego	50.34	58.74	36.39
2) Máis galego que castelán	18.19	16.22	21.47
3) Máis castelán que galego	12.19	10.35	14.92
4) Sempre castelán	19.27	14.49	27.23
Túa nai cos seus pais:			
1) Sempre galego	48.64	56.66	35.06
2) Máis galego que castelán	16.96	16.25	18.18
3) Máis castelán que galego	12.60	10.35	16.10
4) Sempre castelán	21.80	16.56	30.65
Teus avós maternos contigo:			
1) Sempre galego	45.93	55.70	29.79
2) Máis galego que castelán	19.92	18.99	21.50
3) Máis castelán que galego	13.15	9.81	18.65
4) Sempre castelán	21.00	15.51	30.05

A táboa 9/5, presenta un cuestionario co que se pretende detecta-los hábitos lingüísticos dos distintos membros do entorno familiar do alumnado. Como queda reflectido, o código lingüístico varía segundo sexa a idade dos interlocutores. Se tomamos como exemplo un falante, o pai, observamos de contado a seguinte situación:

- para falar co fillo, usan exclusivamente o galego un 32.79% dos pais,
- para falar coa súa dona, un 39.02%, e
- para falar cos seus pais, un 50.34%

Non queremos tirar conclusións negativas desta realidade, e polo tanto non imos engadir comentarios, deixando ó posible lector a reflexión sobre a mesma.

5- REFLEXIÓNS FINAIS

Neste artigo - mestura de reflexións, datos estatísticos e obxectivos xunto con valoracións persoais- queremos facer unha observación final. Estamos empezando a camiñar por unha nova Lei de Educación que nos deixa grande liberdade para o deseño curricular de cada centro. Os obxectivos que se pretendan acadar na lingua deben quedar reflectidos no Proxecto Educativo de Centro co que non poderemos relegar responsabilidades.

Non esquezamos que aprender unha lingua é aprender a usala, manipulala, creala e recreala. Así, cómpre partir da lingua do alumno, da variante que coñece, do seu idiolecto para que poida expresar nel o seu mundo interior e a súa visión do que o rodea, pasando logo gradualmente as demais variantes e rexistros que lle permitan acceder ó mundo intelectual e científico (aprendizaxe significativa). Ensinar ó alumno a valora-la súa lingua e fomenta-la autoestima debe ser un obxectivo actitudinal e procedemental prioritario, tendo en conta que “a lingua é un produto en proceso permanente”.

Non quixera rematar sen facer unha mención explícita da importancia de traballa-la lingua oral. No Deseño Curricular Base de Educación Primaria dáselle grande importancia á oralidade, contra o que viña ocorrendo en proxectos educativos anteriores nos que a lingua oral era tratada como unha irmá menor dentro da currículo: “Na escola desenvolveuse historicamente unha pedagogía escrita. Agora é primordial desenvolver unha pedagogía do oral que estea ocupando un lugar principal nas clases de acordo coa importancia da oralidade na comunicación” (DCB Educación Primaria. Xunta de Galicia). Para o cumprimento desta normativa será necesario, por unha banda, deixar renda solta á oralidade espontánea e, por outra, crear situacións comunicativas nas que se desenvolvan non só aspectos relacionados coa norma lingüística -fonéticos, morfosintácticos, léxicos- senón tamén estratexias de comunicación oral: que digo, a quen o digo, para que o digo...

Resumindo, valorar e estima-la lingua galega, mellora-la competencia comunicativa, espertar actitudes afectivas positivas serán obxectivos prioritarios do noso traballo.

BIBLIOGRAFÍA

- ALONSO ESCONTRELA, Mª L. (1992):** “Modificación das actitudes lingüísticas diglósicas: propostas dun programa de intervención educativa”. *Cadernos de Lingua*, 6. Real Academia Galega.
- ALONSO MONTERO, X. (1973):** *Informe -dramático- sobre la lengua gallega*. Akal, Madrid.
- ALONSO MONTERO, X. (1991):** *Informe (S) sobre a lingua galega (presente e pasado)*. Edicións do cumio. Pontevedra.
- P. FERNANDEZ, M. GARAI-GORDOBIL, E LLORENTE (1991):** “Hacia el uso de la lengua”. *Apuntes de Educación*, 42.
- FERNANDEZ REI, F. (1987):** “Aplicación da dialectoloxía na aprendizaxe do galego común”. *Grial*, 96.
- MONTEAGUDO, H. e outros, (1986):** *Aspectos sociolingüísticos do bilingüismo en Galicia*. Consellería de Educación. Xunta de Galicia.
- MORENO FERNANDEZ, F. (1990):** *Metodoloxía sociolingüística*. Gredos. Madrid.
- LOPEZ MORALES, H.(1989):** *Sociolingüística*. Gredos. Madrid.
- PORTAS, M. (1991):** *Lingua e sociedade na Galiza*. Bahía. A Coruña.
- QUILIS MORALES, A. (1989):** “La actitud de los guineanos ante la lengua española”. *Africa 2000*, 10-11. Edita Centro de Cultura Hispano-guineano. Malabo.
- RABADE PAREDES, X. (1990):** “O tratamento de literatura en primaria”. *Cadernos de Lingua*, 2. Real Academia Galega.
- REYZABAL, Mª V. (1992):** “Fundamentación del área de lengua y literatura”. *Apuntes de educación*, 3.
- RUBAL RODRIGUEZ, X. e RODRIGUEZ NEIRA, M. (1987):** *O galego no ensino público non universitario*. Consello de Cultura Galega. Xunta de Galicia.
- RUBAL RODRIGUEZ, X. (1992):** *Aproximación á situación da lingua no ensino non universitario*. Universidade de Santiago. Consellería de Educación.
- SIGUAN, M. (1984):** *Estudios sobre psicología del lenguaje infantil*. Ediciones Pirámide. Madrid.
- SILVA-CORVALAN, C. (1989):** *Sociolingüística: teoría y análisis*. Alhambra.
- WARDHAUGH, R. (1992):** *Introducción á sociolingüística*. Universidade de Santiago. Santiago de Compostela.
- XUNTA DE GALICIA (1992):** *Lexislación actualizada da lingua galega*.

NOTA: Para a realización deste traballo recibíuse subvención da Dirección Xeral de Política Lingüística.

ANEXO: Cuestionario

CÓDIGO DO CENTRO ..... Colexio .....

Data da realización da enquisa .....

Sexo: home , muller , idade .....

1. Lugar de nacemento:

en Galicia	cidade	☐ 1
	vila grande	☐ 2
	vila pequena	☐ 3
	aldea	☐ 4
Fóra de Galicia		☐ 5

2. Lugar de residencia:

cidade	casco urbano:	☐ 1
	arredores	☐ 2
vila grande		☐ 3
vila pequena		☐ 4
aldea		☐ 5

3. Lingua materna ou primeira lingua:

galego 1, galego e castelán 2, castelán 3, outras 4

4. Idade en que se adquiriu a segunda lingua:

de 1 a 4 anos 1, de 4 a 6 2, de 7 ou máis anos 3

5. Ámbito no que se adquiriu a segunda lingua:

familiar 1, amigos 2, escola 3, outros 4

6. Aprendiches a ler:

en galego 1, en galego e castelán 2, en castelán 3

7. Cantos anos estudiaches galego ..... anos.

Califica a capacidade que cres ter en galego:

	ningunha	pouca	bastante	moita
8. para falalo	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
9. para escribilo	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
10. para entendela	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

11. Que lingua falas habitualmente:

só galego 1, máis galego que castelán 2,
máis castelán que galego 3, só castelán 4

12. ¿Ves a TV galega?:

nunca 1, 1 día á semana 2, de 2 a 5 días 3, tódolos días 4

13. ¿Cántas horas á semana?:

ningunha 1, de 1 a 5 horas 2, de 5 a 10 3, máis de 10 4

14. Preferencias nas lecturas:

só galego 1, máis galego que castelán 2,
máis castelán que galego 3, só castelán 4

15. ¿Onde pensas que aprendes mellor galego?:

na casa 1, na escola 2, oíndo a RTV galega 3, lendo 4

DATOS DO PAI

16. Idade .....
17. Lugar de nacemento: cidade 1, vila 2, aldea 3
18. Residencia habitual: cidade 1, vila 2, aldea 3
19. Profesión .....
20. Estudos que realizou:
primarios incompl. 1, EXB completa 2, bacharelato 3,
FP 4, carreira grao medio 5, carreira grao superior 6
21. Lingua habitual:
só galego 1, máis galego que castelán 2,
máis castelán que galego 3, só castelán 4

DATOS DA NAI

22. Idade .....
23. Lugar de nacemento: cidade 1, vila 2, aldea 3
24. Residencia habitual: cidade 1, vila 2, aldea 3
25. Profesión .....
26. Estudos que realizou:
primarios incompl. 1, EXB completa 2, bacharelato 3,
FP 4, carreira grao medio 5, carreira grao superior 6
27. Lingua habitual:
só galego 1, máis galego que castelán 2,
máis castelán que galego 3, só castelán 4

DATOS DOS AVOS

28. Avós paternos:
lingua habitual: galego 1, castelán 2, as dúas 3
29. Avós maternos:
lingua habitual: galego 1, castelán 2, as dúas 3

ACTITUDES

30. Segundo a túa opinión, ámbito máis adecuado para o uso do galego:
ningún 1, familiar e coloquial 2, cultural e científ. 3, todos 4
31. ¿Que grao de dominio e corrección cres ter no uso do galego?:
moi alto 1, alto 2, medio 3, baixo 4, moi baixo 5
32. Se tiveses que elixir entre estas opcións, ¿por cal te inclinarías?:
galego e castelán 1, galego e inglés 2, castelán e inglés 3
33. Na túa casa opinan que estudar galego é:
innecesario 1, pouco necesario 2, moi necesario 3
34. Na túa opinión, no mundo actual saber galego é:
innecesario 1, pouco necesario 2, moi necesario 3

QUE LINGUA FALAS OU FALAN

	sempre galego 1	máis galego que castelán 2	máis castelán que galego 3	sempre castelán 4
35. Ti con túa nai	☐	☐	☐	☐
36. Ti con teu pai	☐	☐	☐	☐
37. Ti cos teur irmáns	☐	☐	☐	☐
38. Ti cos teus avós paternos	☐	☐	☐	☐
39. Ti cos teus avos maternos	☐	☐	☐	☐
40. Ti cos teus profesores de ciencias naturais	☐	☐	☐	☐
41. Ti cos teus prof. de galego e c. sociais	☐	☐	☐	☐
42. Ti cos teus compañeiros do colexio	☐	☐	☐	☐
43. Ti cos teus amigos de fóra do colexio	☐	☐	☐	☐
44. Ti cos teus veciños	☐	☐	☐	☐
45. Ti cos teus prof. fóra da clase	☐	☐	☐	☐
46. Ti para escribir unha carta	☐	☐	☐	☐
47. Túa nai contigo	☐	☐	☐	☐
48. Teu pai contigo	☐	☐	☐	☐
49. Teus pais entre si	☐	☐	☐	☐
50. Teu pai cos seus pais	☐	☐	☐	☐
51. Túa nai cos seus pais	☐	☐	☐	☐
52. Teus avós paternos contigo	☐	☐	☐	☐
53. Teus avós maternos contigo	☐	☐	☐	☐
54. Túa nai cos veciños	☐	☐	☐	☐
55. Túa nai no comercio	☐	☐	☐	☐
56. Túa nai cos teus profesores	☐	☐	☐	☐
57. Túa nai co médico	☐	☐	☐	☐

MOSTRA O TEU GRAO DE ACORDO OU DESACORDO COAS
SEGUINTE OPINIÓNS

	moi de acordo 1	bastante de acordo 2	pouco de acordo 3	total desacordo 4
58. Paréceme ben que tódolos nenos de Galicia estudien galego	☐	☐	☐	☐
59. É agradable aprende-lo galego	☐	☐	☐	☐
60. É inútil aprende-lo galego	☐	☐	☐	☐
61. Teremos que esforzarnos todos para que sexa útil	☐	☐	☐	☐
62. É máis importante aprende-lo francés ou inglés có galego	☐	☐	☐	☐
63. O galego só o deben aprender os galegos	☐	☐	☐	☐
64. O galego é unha lingua que soa mal	☐	☐	☐	☐
65. Gústame fala-lo galego	☐	☐	☐	☐

	moi de acordo 1	bastante de acordo 2	pouco de acordo 3	total desacordo 4
66. Os que falan galego son máis simpáticos que os que falan castelán	☐	☐	☐	☐
67. O galego non serve para tratar tódolos temas	☐	☐	☐	☐
68. O galego é cousa de vellos	☐	☐	☐	☐
69. Para ser galego hai que falar galego	☐	☐	☐	☐
70. Debería haber máis libros de texto en galego	☐	☐	☐	☐
71. O galego serve para a vida moderna coma o castelán	☐	☐	☐	☐
72. Tódolos galegos deben saber fala-lo galego	☐	☐	☐	☐
73. O galego é máis importante có castelán	☐	☐	☐	☐
74. Os galegos terían que falar menos en castelán	☐	☐	☐	☐
76. As clases deberían seguir dándose en castelán	☐	☐	☐	☐
77. Desde que estudio galego gústame máis falalo	☐	☐	☐	☐
78. O galego que aprendo na escola non me serve para falalo	☐	☐	☐	☐
79. Para falar ben o galego hai que aprendelo na escola	☐	☐	☐	☐

80. ESCRIBE O EQUIVALENTE EN GALEGO

agujero	cuchara .....
lágrima	riñón .....
ovillo	olvidar .....
gusano	sartén .....
ahogar	nadie .....
almohada	asco .....
ayer	rojo .....
ventana	

81. ESCRIBE O EQUIVALENTE EN CASTELÁN

rachar	morno .....
enxoiro	faragulla .....
amolecer	laiar .....
doado	decatarse .....
brétema	cadanseu .....
recanto	acadar .....
afeito	lembrar .....
peirao	